

тьох»). Ці методи, властиві традиційній освітній системі, одержують новий розвиток на базі сучасних інформаційних технологій;

4) методи, для яких характерна активна взаємодія між усіма учасниками навчального процесу (навчання «багато до багатьох»). Розвиток цих методів пов'язаний з проведенням навчальних колективних дискусій і конференцій.

Ефективність використання того чи іншого засобу навчання багато в чому залежить від його особливостей. Глобальна мережа Інтернет є абсолютно унікальним середовищем для навчання. Колосальні інформаційні можливості комп'ютерної мережі найбільш ефективно використовуються для:

[Metadata, citation and si](#)

Vadym Hetman Kyiv National Economic University

- навчально-виховного процесу на заняттях і поза заняттями, у тому числі в системі додаткової освіти.

С. М. Дубовик, асистент,
кафедра педагогіки та психології

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЕКОНОМІКИ

Як відомо, важливою складовою професіоналізму викладача є його комунікативна компетенція. Актуальна потреба удосконалення змісту освітніх програм з формування комунікативної компетенції у майбутніх викладачів економіки вимагає, насамперед, теоретичного розробки вказаної проблеми. Так, визначення структурних складових зазначеного феномену розкриває напрямки роботи щодо його становлення у студентів.

Наукове обґрунтування структури комунікативної компетенції викладача було пов'язано з аналізом наукових досліджень В. С. Мерліна [5, 6], Г. М. Андрєєвої [1], В. М. Галузяк [2], С. В. Капітанець [3], М. С. Коваля [4], Г. М. Мешко [7].

З огляду на вказані дослідження є всі підстави у структурі комунікативної компетенції викладача виділити наступні компоненти.

Перш за все, це мотиваційно-ціннісний компонент. Його змістовий аспект складають мотиви, які спонукають педагога до спілкування з учнями та, значною мірою, впливають на продуктивність цього спілкування. До вказаного компоненту також входять

комунікативні установки, що визначають спрямованість та регулюють педагогічне спілкування.

Наступний, когнітивний компонент ми визначаємо як діяльнo спрямовану професійну свідомість викладача, яка є рефлексивно-пошуково організованою системою психолого-педагогічних знань та знань у галузі психології спілкування. Стає очевидним, що формування когнітивної підструктури комунікативної компетенції необхідно здійснювати шляхом розширення понятійного апарату студентів у психолого-педагогічному напрямку й у галузі психології спілкування та спеціальної організації навчального процесу, який забезпечить розвиток у студентів рефлексії і пошукового мислення з метою творчого й педагогічно доцільного застосування отриманих теоретичних знань.

Саме синтез мотиваційно-ціннісного та когнітивного компонентів є внутрішньою регулюючою підструктурою комунікативної компетенції викладача, яка формує зміст професійної свідомості та детермінує оцінку вчителем педагогічної ситуації і його вибір способів навчально-виховного впливу.

Зовнішня операційно-процесуальна підструктура комунікативної компетенції педагога реалізується через перцептивний, інтерактивний та комунікативний компоненти, формування та використання яких, у свою чергу, зумовлено його внутрішньою підструктурою, розглянутою вище. Розкриємо їх змістовий аспект.

Так, перцептивний компонент як складова операційно-процесуальної підструктури комунікативної компетенції включає наступні вміння викладача: правильно сприймати й розуміти особистість учня, його психічний стан за виразом обличчя, за рухами, за мовленнєвими реакціями, за процесом і результатом його діяльності, а також за характером його взаємодії з учнівським колективом; розуміти себе (свої цілі, мотиви, можливості тощо), тобто адекватне самосприйняття та самооцінка; вміти спостерігати, «бачити» й швидко оцінювати педагогічну ситуацію.

Комунікативний компонент вказаної підструктури передбачає володіння викладачем вербальними та невербальними засобами спілкування. Так, на основі аналізу наукових досліджень педагогічного мовлення, ми виділили наступні психолого-педагогічні вимоги до нього, а саме: змістовність, логічність, доступність, звукова та інтонаційна виразність, емоційність, енергійність, впливовість, чистота мовлення та відповідність літературним нормам, оптимальний темп мовлення.

У той же час, уміння невербальної комунікації передбачає володіння педагогом оптико-кінетичними (жести, міміка, пантомі-

міка), паралінгвістичними (якість голосу, його діапазон, тональність, покашлювання, сміх), проксемічними (простір і час організації комунікативного процесу) засобами спілкування. Опрацювання психолого-педагогічної літератури щодо проблем немовленнєвої передачі інформації дало нам можливість виділити наступні ознаки, сукупність яких визначає уміння ефективної невербальної комунікації викладача та сприяє продуктивності його професійного спілкування, а саме: багатство виразних прийомів в операційному арсеналі вчителя, їх точність, доречність, експресивна оптимальність їх використання та візуальний контакт з партнером зі спілкування або з аудиторією.

Інтерактивний компонент передбачає вміння викладача налагоджувати особистісні та ділові стосунки з учнями, впливати на учнів та здійснювати продуктивну педагогічну взаємодію. Очевидно, що інтерактивну складову комунікативної компетенції необхідно розглядати через її внутрішні, психологічні детермінанти, а саме соціально-психологічні якості педагога. Саме ці якості вчителя дійсно впливають на налагодження оптимальних взаємостосунків з учнями, а звідси й на ефективність застосування навчальних і виховних заходів. У той же час, декларуючи обумовленість інтерактивних рис спеціаліста мотиваційно-ціннісним, когнітивним, перцептивним та комунікативним компонентами, розглянутими вище, ми вважаємо, що розвиток вказаних складників у студентів у процесі цілеспрямованого навчання буде сприяти і розвитку їх особистісних характеристик у відповідності до сучасних вимог педагогічної діяльності. Враховуючи можливості навчального процесу, вирішенню проблеми становлення ефективних соціально-психологічних рис у майбутніх викладачів економіки сприятиме і спеціально організована психологічна підготовка, направлена на поглиблення самоусвідомлення та адекватного самосприйняття студентами своїх особистісних якостей, співставлення їх з вимогами професійної діяльності, визначення шляхів самоудосконалення і саморозвитку. Особливої уваги, на наш погляд, також необхідно приділити формуванню у студентів високої, адекватної самооцінки, яка обумовлює інші особистісні характеристики, що сприяють ефективності спілкування, глибокі перцептивні процеси і гуманістичну спрямованість у взаємодії з оточуючими.

З огляду на розроблену нами структуру була запропонована система формування комунікативної компетенції у майбутніх викладачів економіки, яка впроваджена у навчальному процесі Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана на курсах «Психологія діяльності та навчальний менеджмент» і «Комунікативні процеси у навчанні».

Література

1. Андреева Г. М. Социальная психология. — М.: Аспект Пресс, 2000. — 376 с.
2. Галузяк В. М. Мотиваційно-ціннісні детермінанти індивідуального стилю педагогічного спілкування: Дис. ... канд. психол. наук. — К., 1998. — 200 с.
3. Капітанець С. В. Педагогічні умови формування стилю професійного спілкування у майбутніх офіцерів-прикордонників: Дис. ... канд. пед. наук. — Хмельницький, 2001. — 222 с.
4. Коваль М. С. Формування індивідуального стилю професійного спілкування у майбутніх офіцерів пожежної охорони: Дис. ... канд. пед. наук. — Вінниця, 1998. — 176 с.
5. Мерлин В. С. Индивидуальный стиль общения // Психол. журн.-1982. — Т. 3. — № 4. С. 26—36.
6. Мерлин В. С. Очерки интегрального исследования индивидуальности. — М.: Педагогика, 1986. — 254 с.
7. Мешко Г. М. Формування індивідуального стилю педагогічного спілкування у майбутніх учителів: Дис. ... канд. пед. наук. — Тернопіль, 1997. — 203 с.

В. І. Дудчак, канд. екон. наук, доц.,
кафедра управління персоналом

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ СТУДЕНТІВ ТА РОЗВ'ЯЗАННЯМ НИМИ ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ ЗАДАЧ

Замислитись над необхідністю вирішення проблеми самостійної роботи студента, свідомого самостійного розв'язання ним задач з екзаменаційних білетів, підштовхнула мене ситуація, яка виникла на консультації перед іспитом. А трапилась це так. У зв'язку з тим, що в цьому навчальному році два теоретичних питання із шести екзаменаційних питань замінені задачами, я вирішив на консультації розв'язати кілька типових, схожих на екзаменаційні, задач. Коли я сказав про свій намір студентам, вони відповіли, що цього роботи не потрібно, бо вони вже знають, які задачі є в білетах і як ці задачі розв'язувати. Мене це здивувало. Адже пройшло всього 2—3 дні екзаменаційної сесії, один чи можливо два рази ці нові білети опинилися перед очима студентів, а